

ТИКУВ-ТРИКОТАЖ МАҲСУЛОТЛАРНИ СИФАТ ВА ХАВФСИЗЛИК ТАЛАБЛАРИНИ ХАЛҚАРО СТАНДАРТ ТАЛАБЛАРИГА МУВОФИҚЛАШТИРИШ

Сотволдиева Насибахон

Андижон Машинасозлик институти

2 босқич магистранти

Аннотация: *Мазкур мақолада жаҳондаги юқори сифатли техник тўқималар ишлаб чиқариш техника ва технологиясини такомиллаштириш, уларнинг илмий асосларини яратишга йўналтирилган тадқиқот ишлари ҳақида фикр юритилади. Бу борада, янги тўқув ўрилишлари асосида янги тузилишли тўқималар яратиш, белгиланган эксплуатацион нормалар ва юқори экологик, санитар-гигиеник талабларга жавоб берувчи хизмат кўрсатиш хусусиятлари ва параметрларини муқобиллаштиришнинг муҳим илмий-амалий масалалари баён этилган. Шунингдек, мамлакатимиз тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатида тўқимачилик маҳсулотлари ишлаб чиқариш тармоқларини ривожлантириш, ишлаб чиқарилаётган тайёр маҳсулотларнинг турлари ва ассортиментини кенгайтириш, шунингдек, тармоқ корхоналарининг инвестиция ва экспорт фаолиятини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш бўйича комплекс чора-тадбирлар ҳақида таҳлилнома шакллантирилган.*

Калит сўзлар: *ISO 9001, GOTS, ECO PASSPORT by OEKO-TEX, SA8000, Bluesign, REACH, Green Seal, LEED, OCS, FWF, FLOCERT, RWS, RDS, RCS 100, SFA, иқтисодий, ижтимоий ва экологик мезон, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар таснифи.*

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 14 февралдаги ПФ-5285-сон «Тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони, 2019 йил 16 сентябрдаги ПҚ-4453-сон «Енгил саноатни янада ривожлантириш ва тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришни рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 22 июндаги 397-сон «Пахта-тўқимачилик ишлаб чиқаришини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори ҳамда мазкур фаолиятга тегишли бошқа меъёрий – ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда ушбу мақола муайян даражада хизмат қилади.

Умуман ҳозиргача тўқимачилик маҳсулотларини экспорти ва соҳага халқаро сифат менежменти тизимини жорий қилиш бўйича олиб борилган илмий тадқиқотларни бизнинг фикримизча асосий камчилиги шундан иборатки, улар муаммоларни макро даражада энг камида тармоқ бўйича тадқиқ этганлар, тўқимачилик саноати маҳсулотлари сифати ҳамда экспортини илмий ва амалий муаммолари асосан микро даражада – корхонада аввало, уларнинг бозор фаолиятига инновацион маркетинг стратегияларини жорий қилиш

асосида экспорт соҳасида мувафақиятга эришиш масалалари тадқиқ этилмаган. Бу эса, тикув-трикотаж маҳсулотларининг сифат ва хавфсизлик талабларини халқаро стандарт талабларига мувофиқлаштириш имкониятини бермаган.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек, халқаро стандартлар талаблари асосида сифат менежменти тизимларини жорий этиш – маҳсулот сифати ва хавфсизлигининг гаровидир. Бу эса, ҳозирги тикув-трикотаж маҳсулотларини рақобатбардошлигини ошириш ва экспорт салоҳиятини юксалиб боришининг бош омили эканлигини англатади. Шунинг учун, халқаро сифат менежментини жорий этиш масаласи, маҳсулотга бериладиган янги халқаро “ISO-9001” номли стандартга эришиш жараёни ўта жиддий ва қийин бўлиб, корхона ва барча бозор субъектлари фаолиятини тубдан янги тизимга ўтказишни талаб этмоқда.

Тикув-трикотаж корхоналарида олиб борилаётган сертификациялаштириш жараёнлари ва уларнинг натижаларини ўрганиш ҳамда таҳлил қилиш асосида даставвал халқаро сифат стандартларининг турларини кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

Кенг тарқалган баъзи сертификатлар ва стандартлар қуйида келтирилган.

Халқаро стандартлаштириш ташкилоти (ISO) 9001 бўлиб, у фаолият соҳасидан қатъи назар, катта ёки кичик ҳар қандай ташкилот учун муҳим компонент ҳисобланади. ISO сертификатига эга компаниялар дунёнинг 170 дан ортиқ мамлакатларида тарқалган. Ушбу стандарт сифат менежментининг бир қатор тамойилларига асосланади, шу жумладан мижозларга кучли эътибор, юқори менежментнинг мотивацияси ва таъсири, жараёнга ёндашув ва доимий такомиллаштириш. Тўқимачилик ва тикувчилик компаниялари ISO сертификатини экспорт бизнеси учун ягона зарур омил деб билишади.

Глобал органик тўқимачилик стандарти (GOTS) бутун дунё бўйлаб тижоратлаштириш имконини беради. Бу сертификатлаштириш органи томонидан чиқарилган органик сертификат бўлиб, «органик» деб аташ кафолатини беради. Бунда, экологик тоза ишлаб чиқариш ва қайта ишлаш жараёнлари жорий этилгани, яхшироқ иш шароитлари таъминлангани, органик толалар ёрдамида сифатни таъминлаш, заҳарли оғир металлар, ароматик эритувчилар ва бошқалар каби хавфли киришларни тақиқлаш зарур..

ECO PASSPORT by OEKO-TEX SA80004 - бу тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш учун ишлатиладиган кимёвий моддалар, ранг берувчилар ва ёрдамчи моддалар учун мустақил синов ва сертификатлаш тизимидир. Бу тўқимачилик маҳсулотлари ва чарм буюмларнинг ишлаб чиқаришнинг барча босқичларида (хом ашё ва толалар, иплар, матолар, фойдаланишга тайёр маҳсулотлар) тўқимачилик қиймати бўйлаб инсон-экологик хавфсизлигини тасдиқлайди.

SA8000 standarti - dunёdaги етакчи ижтимоий сертификатлаш дастуридир. SA8000 standarti va sertifikatлаш тизими энг юқори ижтимоий стандартларни сақлаб қолиш билан бирга ишчилар учун адолатли ва муносиб муҳитни таъминлайди.

Bluesign - сертификатлаш standarti истеъмолчи хавфсизлиги, сув ва ҳаво эмиссияси ва меҳнат саломатлиги аспектиларини заҳарли моддалардан аҳамиятсиз фойдаланиш билан бирлаштиради. Бу якуний тўқимачилик маҳсулоти бутун дунё бўйлаб истеъмолчилар хавфсизлиги талабларига жавоб бериши ва идеал ишлаб чиқариш жараёнига олиб келишини таъминлайди.

Organic Standards	Fair Conditions Certification	Chemical Control	Overall Standards
GOTS	RDS	ZDHC	CRADLE TO CRADLE
OCS	FLOCERT	OEKO TEX	FAIR TRADE
RWS	FWF	BLUESIGN	RCS
GREEN SEAL	SA8000	RESPONSIBLE CARE	LEED
ISO	SFA	REACH	

Тўқимачилик саноати, тикув-трикотаж маҳсулотлари билан боғлиқ бир қанча қонун ҳужжатлари, умумий стандартлар ўрганилиши, имкониятлар, тўсиқлар ва тавсиялар ишлаб чиқилиши даркор.

Бошқача қилиб айтганда, тўқимачилик маҳсулотларининг узоқ умрини таъминлаш - бу биргаликдаги масъулият ва келишувдир. Етказиб берувчининг асосий стандартларга мос келадиган сифатли маҳсулотни етказиб бериши ва мижоз-фойдаланувчининг маҳсулотлардан оқилона шароитларда фойдаланиши ва маҳсулотларни тўғри эътибор ва эҳтиёткорлик билан сақлашидир.

Бу шуни англатадики, маҳсулот ёки хизматни атроф-муҳитга таъсирини камайтириш учун (қайта) лойиҳалашда ушбу босқичларнинг барчасини ҳисобга олиш керак. Шуни инобатга олган ҳолда, тўқимачилик маҳсулотининг ҳаёт айланишини кўриб чиқишда қуйидаги жиҳатлар энг муҳим деб ҳисобланган.

Кўпгина тўқимачилик маҳсулотлари узоқ вақт давомида ишлатилади. Тиббий оғиз ниқоблари ва жарроҳлик халатлари каби бир марталик махсус тўқимачилик маҳсулотлари мавжуд, аммо уларни қайта лойиҳалашда уларни қайта ишлатиш ҳам мумкин. Шакли, дизайни, ранги ва нархнинг афзалликлари истеъмолчилар учун иккинчи қўл кийим сотиб олишнинг асосий омили бўлганлиги сабабли, кийимлар яхши сифат даражасига эга бўлиши керак, шунда улар аллақачон ишлатилган бўлса ҳам, уларни сотиб олишга қизиқиш мавжуд. Буни ҳисобга олсак, тўқимачиликдан узоқроқ фойдаланиш бу таъсирларни камайтиради, лекин фойдаланиш босқичининг таъсирини оширади.

Фойдаланиш муддатини узайтириш деганда маҳсулотдан фойдаланиш муддатини узайтириш бўйича кўрилатган чора-тадбирлар тушунилади. Маҳсулотнинг ишлаш муддатини узайтириш билан боғлиқ учта асосий параметр аниқланди:

- Сифат: кийимдан фойдаланиш муддатини узайтириш орқали атроф-муҳитни яхшилаш бўйича ўтказилган тадқиқот кийимларни узоқроқ ишлатишнинг асосий сабаби юқори сифат даражаси эканлигини кўрсатди. Шунинг учун бу умрни узайтиришда энг муҳим параметр ҳисобланади.

- Таъмирлаш имконияти: ҳеч шубҳасиз, таъмирлаш одатда ташлаб юбориладиган маҳсулотнинг ишлаш муддатини узайтиради, чунки у фойдаланувчи томонидан фойдаланиш учун яроқсиз деб ҳисобланади.

- Техник хизмат кўрсатиш, шунингдек, тўқимачилик бўлагининг ишлаш муддатини ҳам ошириши мумкин. Бу кийим-кечаклар учун жуда кенг тарқалган, аммо ифлос бўлса, ташлаб юборилиши мумкин бўлган бошқа тўқимачилик маҳсулотлари учун камроқ. Шу сабабли, ушбу параметр тўқимачиликнинг умрини узайтириш учун ҳам муҳим деб ҳисобланади.

Шунинг учун тўқимачилик маҳсулотининг сифат даражасини ушбу тўқимачилик маҳсулотининг барча индивидуал хусусиятларининг умумий даражаси, шунингдек, муайян индивидуал мезонларга таянган ҳолда талаблар деб номланиши мумкин.

Иш кийимлари ва шахсий ҳимоя воситалари кийимлари хавфсизлик жиҳатлари ва тегишли маҳсулот стандартлари туфайли кийимнинг алоҳида тоифаси сифатида белгиланади. Хавфсизлик билан боғлиқ баъзи маҳсулот стандартлари одатдаги кийим-кечак буюмларига қараганда, шахсий ҳимоя воситаларининг хавфсизлик жиҳатлари билан боғлиқ сифатни аниқлаш учун бошқа синов усулларида ёки синов усулларидаги комбинациясидан фойдаланади. Шахсий ҳимоя воситаларини ишлаб чиқарадиган иш кийимлари саноати одатда хавфсизлик стандартлари бўйича тажрибаси туфайли оддий иш кийимлари учун шахсий ҳимоя воситалари учун бир хил талабларни қўллайди. Тўлиқ кийим саноати сифат ва синов натижалари ўртасидаги боғлиқликни яхшироқ тушуниши учун синов усулларида оддий кийим, иш кийимлари ва шахсий ҳимоя воситаларини мослаштириш тавсия этилиши мумкин.

Мезонларни белгилашда экспертлар сифатга таъсир этувчи муҳим кўрсаткичлар сифатида фойдаланилган материал, ип ва газламаларнинг конструкцияси, тола узунлиги, толанинг шакли ва ҳоказоларни ҳисобга олади. Пахта учун белгиланган талаблар асосида тўқимачилик турига қараб фарқланмасдан, фойдаланишга мослаштирилган минимал талабларни белгилаш яхшироқ бўлар эди.

Ҳар бир соҳа ўз жойида муваффақият қозонишга ҳаракат қилади. Бироқ, муваффақиятга фақат учта мезон қондирилган тақдирдагина эришиш мумкин: биринчи иқтисодий, иккинчи ижтимоий ва учинчи экологик. Ушбу мезонлар

турли асослар бўйича баҳоланади. Тўқимачилик саноатидаги сертификатлар ана шу баҳолаларга асосланади. Сертификатлаш тўғри стандартларнинг сақланишини таъминлайди, мижозларга киришни кенгайтиради ва сифат менежменти тизимини баҳолайди.

Тўқимачилик синови бутун дунё бўйлаб турли тўқимачилик материалларини талабларга мувофиқ таҳлил қилиш учун ишлатиладиган жараёнлардан биридир. Тўқимачилик синовлари компаниялар, истеъмолчилар гуруҳлари ва ҳукуматга тўқимачилик материалларидан фойдаланиш хавфсиз, сифатли ва оқилона эканлигига ишонч ҳосил қилишда ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирининг 2013 йил 20 августдаги “Трикотаж ва тикувчилик ишлаб чиқариши ходимлари учун меҳнатни муҳофаза қилиш қоидаларини тасдиқлаш ҳақида”ги 63-Б-сон буйруғи;
2. Ўзбекистон Республикасининг «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги Қонуни;
3. ISO 9001, GOTS, ECO PASSPORT by OEKO-TEX, SA8000, Bluesign, REACH, Green Seal, LEED, OCS, FWF, FLOCERT, RWS, RDS, RCS 100, SFA

